1902. Vijftigste Jaargang. (Vierde Kwartaal.) No. 44.

DE BAZUIN

Stemmen uit „De Gereformeerde Kerken in Nederland."

(Ten voordeele van de Theologische School te Kampen.)

Joel II : 1a, Blaast de bazuin

Vrijdag 17 October 1902.

Hagg. I : 4, Is het voor ulieden wel de tijd/ dat gij woont in uwe gewelfde huizen, en zal dit huis woest zijn?

Dit blad verschijnt des Vrijdags. Prijs per 3 maanden, fr. per post *f* 1.50. Voor Oost-Friesland en Amerika *f* 1.75. Voor Z.-Afrika *f* 1.75. Abonnementen buiten het Rijk moeten per kwartaal vóóruit worden betaald. Afzonderlijke Nrs. 12½ ct. Advertentiën van 1—10 regels *f* 1; elke regel meer 10 cts. Boekh.-advertentiën 3/2 maal.

UITGEVER:
G. PH. ZALSMAN,
KAMPEN.

Advertentiën en Bestellingen vrachtvrij te adresseeren aan den UITGEVER G. PH. ZALSMAN te KAMPEN. — Kerkelijke Berichten en Stukken der Medewerkers aan „de REDACTIE van DE BAZUIN te KAMPEN." — Binnenlandsche Ruilbladen, Intezenden Stukken en Werken ter recensie aan den HOOFDREDACTEUR, DR. H. BAVINCK TE KAMPEN. —

Officiëele Kerkelijke Berichten enz.

PLAATSELIJKE KERKEN.

GRONAU i. W., 12 Oct. 1902. Heden was het voor de Gemeente alhier een dag van blijdschap. Was acht jaren geleden de arbeid onder de Hollanders alhier begonnen, thans schonk de Heere ons een eigen Herder en Leeraar. Na 's morgens door den Consulent Ds. Gideonse uit Enschedé met de woorden van Jes. 62 : 6, 7 bevestigd te zijn, verbond onze beroepen Leeraar Ds. H. Graefe zich des avonds aan de Gemeente met 't woord van 2 Cor. 2 : 14—16. Stelle de Heere Zijnen Dienaar tot een rijken zegen, niet alleen voor de Hollanders, maar voor geheel de plaats der inwoning.

Namens den Kerkeraad der Oud-Ger. Gemeente,
H. J. RUITER, Scriba.

—

TDRNEUZEN, 13 Oct. 1902. Gisteren na de godsdienstoefening werd alhier, onder leiding van den WelEerw. Heer Ds. R. van de Kamp te Axel, beroepen de WelEerw. Heer Ds. J. van den Berg te Sliedrecht.

Namens den Kerkeraad,
J. J. DE JAGER, Scriba.

—

VROOMSHOOP, 13 Oct. 1902. Zoo de Heere wil hoopt onze geachte Leeraar Ds. G. Goris a.s. Zondag 19 Oct met zijne Gemeente gedachtenis te houden van zijne 25-jarige Evangelie-bediening.

Namens den Kerkeraad,
P. VAARTJES, Scriba.

—

MIDDELBURG, 13 Oct. '02. Onze beminde Leeraar Ds. L. Bouma heeft tot onze groote blijdschap bedankt voor de roeping naar de Ger. Kerk te Driesum.

Namens den Kerkeraad B,
S. DEN HARTIGH, Scriba.

—

Deputaten voor de Zending onder de Joden hebben uit hun midden tot Voorzitter benoemd J. van Andel, pred. te Gorinchem, en tot Secretaris Ds. E. Kropveld te Rijswijk Z.-H.

Namens dezelve,
J. VAN ANDEL.

Gorinchem, 13 Oct. '02.

—

De Raad der Geref. Kerk van Overtoom hoopt, dat de motie van de Kerk van Rotterdam *A* geen instemming vinde wat aangaat de directe saamroeping van eene Synode, als die saamroeping zou geschieden in verband met eenige eventueele benoeming.

Ds. G. WISSE JR., *Praeses.*
A. A. VAN OPSTAL, *Scriba.*

Amsterdam, 8 Oct. 1902.

—

Uittreksel uit het *Agendum van de Vergadering der Gereformeerde Kerken in de Classis Rotterdam, te houden op Dinsdag* 21 *October* 1902, *des voormiddags te* 10 *uur, in het Kerkeraadsgebouw Ammanstraat* 25, *Rotterdam.*

6. Rondvraag naar Art. 41 D. K. O. en in het bizonder onderzoek naar de vordering van de ineensmelting der plaatselijk nog gedeelde Kerken.

7. Ingekomen stukken:

a. De Kerk van B. vraagt: „Welke vragen mogen gedaan worden bij de rondvraag volgens Art. 41 D. K. O.?

8. Voorstellen en instructiën der Kerken.

De Raad der Geref. Kerk van Rotterdam *A*, *vernomen hebbende* uit enkele bladen van de benoeming der Hooggeleerde H.H. Dr H. BAVINCK en P. BIESTERVELD, Hoogleeraren aan de Theol. School te Kampen, tot Professoren aan de Vrije Universiteit te Amsterdam;

van oordeel, dat deze benoeming en de eventueele aanneming daarvan de uitvoering van het besluit der Generale Synode in zake de opleiding bezwaarlijk maakt;

heeft als zijn hope uitgesproken, dat genoemde Hoogleeraren deze benoeming, zoo zij geschied mocht zijn, voorloopig niet aannemen;

heeft verklaard, dat het aangenomen voorstel-BAVINCK-RUTGERS ten uitvoer moet worden gebracht en daartoe eene buitengewone Generale Synode moet worden bijeengeroepen.

Hij stelt daarom aan de Classicale Vergadering voor dit over te nemen en zoodanige maatregelen te treffen, die tot het bijeenroepen van zulk eene Synode kunnen leiden.

De Kerkeraad der roepende Kerk van Maasland,
Namens hem:
J. J. BERENDS, *Praeses.*
W. VAN VLIET, *Scriba.*

Maasland, 4 October 1902.

—

L. S.!

De Classis Winschoten brengt ter kennis van de Gereformeerde Kerken in Nederland,

a. dat in de vergadering van 8 October j.l. de volgende motiën zijn aangenomen:

1. De Classis Winschoten van Gereformeerde Kerken, vernomen hebbende, dat de Hooggeleerde Heeren Dr. H. Bavinck en P. Biesterveld, Hoogleeraren a/d. Theolog. School te Kampen tot Professoren a/d. Vrije Universiteit zijn benoemd.

van oordeel dat, zoo deze benoeming mocht aangenomen worden, de eigen inrichting der Kerken het grootste gevaar kon loopen, spreekt als zijn wensch uit, dat genoemde Hoogleeraren die benoeming niet aannemen voordat gebleken is, dat er van eene vereeniging van beide inrichtingen voor Hooger Onderwijs niets komen kan

2. De Classis Winschoten van Gereform. Kerken, VOLLE INSTEMMING betuigende met het op de Generale Synode van Arnhem ingediende en aangenomen voorstel Bavinck-Rutgers in zake de vereeniging van beide Opleidingsscholen, spreekt den wensch uit dat zoo spoedig mogelijk eene Generale Synode worde saamgeroepen, speciaal voor deze zaak;

b. dat deze laatste motie met op twee na algemeene stemmen werd aangenomen.

In naam en op last der Classis,
T. JONGBLOED AZ., *h. t. Scriba.*

Westerlee, 13 October 1902.

CLASSEN.

Classis 's-Gravenhage.

Vergadering *Dinsdag* 11 *Nov.* 1902 te *'s-Gravenhage*, Herderinnestraat 21*a*. Punten voor het Agendum in te zenden *vóór* 31 *Oct.* 1902 aan de ondergeteekenden.

Ds. W. DOORN.
Ds. R. K. BROUWER.

's-Gravenhage, 8 Oct. 1902.

Classis Enkhuizen.

D. V. vergadering te *Hoorn, Dinsdag* 11 *Nov. a.s.* te 11½ *uur*, in de Consistorie der Gereformeerde Kerk.

Punten v/h. Agendum worden ingewacht *vóór* 28 *Oct.* bij den Correspondent

VAN ANKEN.

Urk, 14—10—1902.

Classis Edam.

D. V. *Donderdag* 13 *November* vergadering der Classe te Edam, *v.m.* 10 *uur.*

Punten v/h. Agendum tegen 1 *Nov.* te zenden aan ondergeteekende.

Namens den Kerkeraad,
M. V. D. MAST.

Edam, 13 Oct. '02.

Classis Woerden.

Vergadering 13 *November*. Punten voor het Agendum in te zenden *vóór* 30 *October* aan eerstondergeteekende.

Namens de roepende Kerk,
J. W. GUNST, *Praeses.*
W. SNEL, *Scriba.*

Woerden, 7 Oct. '02.

Classis Koevorden.

Vergadering van de Classis Koevorden D. V. op *Donderdag* 13 *Nov.*, aanvangende des morgens te 9 *uur.*

Namens den Kerkeraad der roepende Kerk van Aalden,
H. N. BOUKEMA, *Praeses.*
J. KOOPS, *Scriba.*

ONTVANGSTEN.

Inw. Zending in den Z.-O.-h. van Friesland.

Door br. J. Wouda:
Van de Ger. Jongel.-Vereeniging te Dordrecht . f 10.—

P. A. SMILDE, *Penn.*

Heerenveen, 14 Oct. 1902.

—

THEOLOGISCHE SCHOOL.

Collecten.

Kuilenburg	f 8,84⁵	½ c. Leiden *C*	f 8,80⁵
Zwartewaal	- 4,75	„ Leiderdorp	- 14,77
½ c. Boskoop	- 11,03⁵	„ Noordwijk a/Z.	- 5,75
„ Hazerswoude	- 10,06⁵	„ Rijnsburg	- 10,60⁹
„ Hillegom	- 5,46	„ Sassenheim	- 6,21⁵
Katwijk a/d R.	- 11,48	„ Voorschoten	- 5,81⁵
½ c. Koudekerk	- 2,19	Leerdam	- 13,66

Contributiën en Giften.

Van M. de Vries te Hallum f 1.

Door *Ds. L. Bouma* te *Middelburg*, Corr. *Cl. Middelburg*, de contrib uit:

Arnemuiden, Corr. *J. Koster*, van J. Koster f 2, C. van Belsen f 0,50, J. Mesu f 1, K. Cornelisse f 0,50, J. Wisse f 0,50, P. Boone Ez. Jr. f 0,50, Ds. Boeyenga f 1, J. Dutroit f 1.

Door *Ds. N. G. Kerssies* te *Kapelle*, Corr. *Cl. Goes*, de contrib. uit:

Heinkenszand, Corr. *J. L. v. Vessem*, van Ds. D. Hoek f 1,50, J. Steketee f 2,50, C. Karelse f 1, J. v. Damme f 2, J. L. v. Vessem f 1, L. v. Vessem f 1, C. de Schipper f 0,50, W. Alewijn f 1.

Goes, Corr. *J. Adriaanse*, van Ds. R. J. v. d. Veen f 2, J. Donner f 2, M. de Jonge f 2, J. Mulder f 2, M. de Boxks f 1, C. Oranje f 1, A. Zandee f 1, J. de Jonge Az. f 1, Geref. Kerk f 10, J. Jongepier f 1,

Borsele, Corr. *L. v. d. Wal*, van L. v. d. Wal f 1, P. Fraanje f 0,50, M. Hussun f 0,50, J. Minderhout f 2,50, M. Smit f 0,50, M. de Regt f 1, P. de Keyzer f 0,50, Wed. A. de Maker f 0,25, Dirkje op 't Hof f 0,25, Wed C. Nieuwenhuizen f 2, J. Fraanje f 0,25, J. Langebeke f 0,25, G. de Keyzer f 0,25, J. op 't Hof 1.

's-Gravenpolder, Corr. *J. J. Oranje*, van Johs. v. Liere f 0,50, J. J. Oranje f 1, Jan Mol f 1, Mars. v. Liere f 0,25. Chr. C. Verhulst f 0,25, Matth. v. Liere f 0,50, Janna v. Liere f 0,25, Chr. Louisse f 0,25.

Kruiningen, Corr. *J. Minnaar*, van Geref. Kerk f 1,75, J. Minnaar f 1, M. Kole f 1, Ds. Laman f 2,50, L. J. Florusse (te Hansweert) f 1, Jac. v. d. Berge f 0,50, A. Geelhoed f 0,50, C. Meeuwse f 1, C. Lavooy f 1.

Van W. in 't Anker te *Schore* f 1.

Van de Geref. Kerk te *Biezelinge* f 3.

Van Ds. Elffers te *Wolfertsdijk* f 1.

Baarland, Corr. *Ds. G. J. Hekkert*, van Ds. G. J. Hekkert f 1, P. Elenbaas f 0,50, J. Louise f 0,50, J. P. Allaart f 0,50, C. Pauwe f 0,50, J. de Jager Gz. f 0,50.

Door dhr. *J. H. Kok*, Corr. te *Kampen*, de contr. van T. J. Schunt f 1, K. v. d. Stouwe f 2,50, J. W. Happé f 5, H. Prins f 2, L. Holtland f 1, D. van Dijk f 0,50, G. v. d. Streek f 1, Mevr. Wed. Wielenga f 2,50.

De Penningmeester van de Theologische School,
DR. H. FRANSSEN.

Zwolle, 11 Oct. 1902.

—

Zending o. Heid. & Moh.

Door Ds Bruinsma, gev. i/h. kerkzakje te Beetgum f 20,—

Uit het busje van L. Smit op Schokland . - 3,—

Pinkstercollecte:

's Gravenzande	f 25,—	Haastrecht	- 10,33
Reeuwijk-Sluipwijk	- 5,26	Oudewater	- 22,74
Gouda *A*	- 46,55	Zevenhuizen	- 3,26
Gouda *B*	- 42,68	Lekkerkerk	- 5,—
Moordrecht	- 4,20	Krimpen	- 5,90
Schoonhoven *A*	- 14,46	Nieuwerkerk	- 9,70
Schoonhoven *B* en Willige Langerak	- 13,77	Noordeloos	- 5,76
Berg-Ambacht	- 4,—	Winterswijk, ex port	- 44,13

Door J. Löhr, van de Geref. Jongel.-vereen. „Mijn zoon, geef Mij uw hart" te 's Hertogenbosch - 2,50

N. B. Vermelding in »De Bazuin" geschiedt alleen op verzoek.

B. DE MOEN, *Quaestor.*

Doesborgh, 11 Oct. 1902.

—

GELOOF EN AANSCHOUWING.

III.

Hier op aarde wandelen, naar het getuigenis van den Apostel Paulus, de Christenen door *geloof*. En hij laat het eigenaardige hiervan nog nader uitkomen, door er bij wijze van tegenstelling aan toe te voegen: en niet door *aanschouwen*.

Het Grieksche woord, dat in 2 Cor. 5 : 7 door aanschouwen vertaald is, geeft eigenlijk te kennen de verschijning, de gestalte, de gedaante, die aan een persoon of zaak eigen is. Uit het verband blijkt, dat hier daarbij bepaaldelijk aan de verschijning, aan de gestalte van Christus gedacht moet worden. Immers is die Christus, gelijk de vorige maal werd opgemerkt, ook het voorwerp van het zaligmakend geloof, waardoor de Christenen hier op aarde wandelen. Wat zij in het vleesch leven, dat leven zij door het geloof des Zoons van God, die hen heeft liefgehad en zichzelven voor hen heeft overgegeven.

Bij de verschijning, de gestalte, waarvan Paulus bij wijze van tegenstelling melding maakt, kan dus ook aan niets anders dan aan de verschijning, de gestalte van Christus gedacht worden. Hier op aarde zien de geloovigen Christus niet; zij moeten rusten in het woord der Apostelen, dat van Hem getuigt; zij aanschouwen Zijne heerlijkheid niet, dan in den spiegel van Zijn Woord, 2 Cor. 3 : 18.

Maar dat verandert, als de geloovigen straks bij hun sterven gaan *uit*wonen van het lichaam, en gaan *in*wonen bij den Heere. Zij zullen dan altijd met den Heere wezen, dien zij hier op aarde, ofschoon Hem niet ziende, nochtans hebben liefgehad. De verschijning van den Heere, de gestalte en gedaante, waarin Hij opgenomen is in den hemel en aan des Vaders rechterhand is geplaatst, die verschijning en gestalte zal dan aan hun leven een eigenaardig karakter geven, gelijk er dat nu aan geschonken wordt door het geloof, waarmede zij den ongezienen Christus omhelzen. Zij zullen dan in den hemel door de verschijning van Christus omgeven zijn, wandelen in het licht van Zijn aanschijn, verkeeren in Zijne onmiddellijke tegenwoordigheid, dag en nacht wonen in Zijne tente. Nu moeten zij rusten in het Apostolisch getuigenis; maar dat woord zal dan wegvallen, het zal onnoodig en overbodig zijn, want zij zullen zelven Christus zien van aangezicht tot aangezicht.

Dezelfde gedachte wordt menigmaal in de H. Schrift uitgedrukt, zij het ook in eenigszins andere woorden. Jezus zelf bad in het hoogepriesterlijk gebed, dat degenen, die hem door den Vader gegeven waren, bij Hem zouden zijn, opdat zij Zijne, door den Vader Hem gegeven, heerlijkheid mochten aanschouwen, Joh. 17 : 24. Gelijk Christus eerst naar des Vaders welbehagen aan ons gelijk is geworden en ons vleesch en bloed heeft aangenomen, zoo is het naar datzelfde welbehagen, dat degenen, die God tevoren gekend heeft, ook den beelde des Zoons gelijkvormig worden, opdat Hij de eerstgeborene zij onder vele broederen, Rom. 8 : 29. Dat nu kan alleen, doordat zij Hem eenmaal zien zullen van aangezicht tot aangezicht. Wel is waar worden zij ook nu reeds, door de heerlijkheid van Christus in den spiegel van Zijn Woord te aanschouwen, naar dat beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest, 2 Cor. 3 : 18; maar toch zullen zij Hem eerst geheel en volkomen gelijk wezen en ook lichamelijk aan Zijn heerlijk lichaam gelijkvormig worden, Phil. 3 : 21, als zij Hem zien zullen, gelijk Hij is, 1 Joh. 3 : 2. Dan eerst worden zij met Hem geopenbaard in heerlijkheid, Col. 3 : 4, kennen zij gelijk zij gekend worden, 1 Cor. 13 : 12, en dragen zij Zijn naam op hunne voorhoofden, Op. 22 : 4.

Dit alles toont aan, dat de aanschouwing van Christus in de Schrift eene bijzondere beteekenis draagt. Er gaat eene gelijk-, eene zalig- en heerlijkmakende kracht van uit. Alle zien is meer of min eene conformatie van het subject naar het object. Er moet verwantschap en overeenstemming zijn tusschen het ziende oog en het geziene voorwerp; anders zou er van waarneming geen sprake kunnen zijn. En naarmate wij nauwkeuriger zien, nemen wij te zuiverder beeld van de voorwerpen in ons bewustzijn op en worden wij hun gelijk. Om Christus te kunnen zien in Zijne heerlijkheid, moeten wij hier Hem door het geloof hebben leeren kennen en in beginsel reeds naar Zijn beeld door des Heeren Geest veranderd zijn. Maar dan wordt hiernamaals die gelijkvormigheid ook door de aanschouwing van Christus bekroond en voleindigd.

Nog sterker komt deze gelijkmakende kracht der aanschouwing uit, als er in de Heilige Schrift niet slechts van het zien van Christus, maar ook van het zien van God zelven sprake is. Reeds in het Oude Testament is daar vele malen sprake van, zoo Gen. 32 : 30, Ex. 24 : 11, 33 : 18—23,

Num. 12 : 8, Richt. 13 : 22, Job 4 : 16, Ps. 16 : 11, enz.; maar doorgaans doen deze plaatsen denken aan een aanschouwen van God in Zijne openbaring, in Zijne verschijning door gezichten, droomen, teekenen, engelen enz. Van een rechtstreeksch en onmiddellijk zien van God handelen zij over het algemeen niet. Trouwens, God heeft geen gedaante, die door den lichamelijken mensch zou kunnen waargenomen worden; toen de Heere tot het volk Israel sprak uit het midden des vuurs, hoorden zij wel de stem, maar eene gelijkenis zagen zij niet, Deut. 4 : 12. God is Geest, Joh. 4 : 24. Hij bewoont een ontoegankelijk licht, en is nooit door eenig mensch gezien, Joh. 1 : 18, 6 : 46, 1 Joh. 4 : 12, 1 Tim. 6 : 16.

Als desniettemin, ook in het Nieuwe Testament, Matth. 5 : 8, Hebr. 12 : 14, Openb. 22 : 4, aan de geloovigen hiernamaals de aanschouwing Gods als het toppunt van alle zaligheid wordt beloofd, dan valt daarbij niet aan eene lichamelijke, maar aan eene geestelijke aanschouwing te denken, aan eene aanschouwing, die niet geschiedt door het oog des lichaams, maar door het oog der ziel, door het geheiligd verstand, door het reine hart. Trouwens zoo alleen laat het verband zich verklaren, dat in de Schrift tusschen de reinheid des harten en de aanschouwing des Heeren gelegd wordt. Zonder heiligmaking zal niemand God zien. Om God waar te nemen, om Zijne tegenwoordigheid op te merken, om Zijne gunst te genieten, moet men Hem verwant zijn. De onreine van hart mag niet, maar hij kan en durft ook God niet zien. Maar de reine van hart, die naar het heerlijke woord van Petrus der Goddelijke natuur deelachtig is geworden, deze mag en durft en kan God zien. Hij ziet God hier reeds op aarde in den spiegel der H. Schrift, in de ervaringen zijns gemoeds, in de leidingen van zijn leven. En hij zal Hem veel rijker en heerlijker hiernamaals aanschouwen, en door die aanschouwing eene kennis verwerven, welke aan de kennis van God zelven niet gelijk maar toch gelijkvormig zal zijn. Zij zullen kennen, gelijk zij gekend werden, 1 Cor. 13 : 12.

Doch evenals het woord geloof, zoo heeft ook dat van aanschouwing niet alleen eene geestelijke, zaligmakende, maar ook zeer dikwerf eene gewone, alledaagsche, natuurlijke beteekenis. Zoo komt het ook telkens in de Schrift voor, bijv. als er gezegd wordt, dat de vrouwen het graf van Jezus aanschouwden en hoe Zijn lichaam daarin gelegd werd, Luk. 23 : 55.

Dit is zelfs de eerste en oorspronkelijke beteekenis, welke aan het woord aanschouwen toekomt. Want ook in de taal is het natuurlijke eerst, en daarna het geestelijke. Aanschouwen is eene werkzaamheid van waarneming, welke de mensch verricht door middel van het oog, en is daarom met zien, kijken, staren, turen, beschouwen verwant. Het is reeds een oneigenlijk gebruik, wanneer wij waarneming door andere zintuigen met den naam van aanschouwing aanduiden. Ieder gevoelt dit, als hij eene gewaarwording van klanken en tonen door het oor, of eene gewaarwording van zoet en zuur door den smaak, of eene gewaarwording van hard en week door den tastzin met den naam van eene aanschouwing zou gaan bestempelen.

Veel meer ligt het voor de hand, om de onmiddellijke waarneming van personen of zaken door het verstand eene aanschouwing te noemen. Wel is dit eene overdrachtelijke beteekenis, maar eene beteekenis, die aan den natuurlijken zin van het woord geen geweld aandoet. Immers is het onmiddellijk kennen door het verstand ook eene aanschouwing, maar eene aanschouwing met het oog der ziel. Zoo ziet God alle dingen; wijl Hij geen lichaam heeft, heeft Hij ook geen oog in natuurlijken zin. Maar toch ziet Hij alle dingen; alles ligt naakt en open voor Zijn aangezicht uitgespreid; Zijne oogen doorloopen de gansche aarde. Ja, juist wijl Hij geen oogen heeft in lichamelijken zin, ziet Hij alles oneindig veel beter dan wij. Want het lichamelijk oog, hoe kunstig orgaan ook, is beperkt en eindig en veelszins gebrekkig. Maar God die geest is, oneindige en volmaakte geest, doorziet alle dingen tot in hun kern, tot op den bodem toe. Er is niets voor Zijn alziend oog, voor Zijne alwetendheid verborgen.

Zoo kan er dan ook van de engelen en van de zaligen gezegd worden, dat zij dagelijks zien het aangezicht des Vaders, die in de hemelen is. Zij zien Hem niet met lichamelijke oogen, maar zij zien Hem toch waarlijk en wezenlijk. Want wat in ons ziet, dat is niet het oog, maar de geest. Het oog is maar een instrument, doch de werkzaamheid van het zien wordt door de ziel, door den geest verricht. Het is het *Ik* des menschen, dat ziet door het oog en dat hoort door het oor. En daarom is het, schoon overdrachtelijk, toch niet ongerijmd, om ook de onmiddellijke waarneming der dingen door het verstand eene aanschouwing te noemen.

Dit spraakgebruik komt niet alleen in de Schrift voor, maar is ook in de wetenschap gewoon. Vele wijsgeeren nemen aan, dat er niet alleen kennis te verkrijgen is door de zinnelijke aanschouwing en door de daarop gebouwde redeneering, maar ook door middel van eene intellectueele aanschouwing, die door den schijn der dingen heendringt, ze als met één blik in hun wezen doorziet en ze daardoor veel beter in hun kern verstaat, dan ooit langs den weg van nauwkeurige ontleding bereikt worden kan. En inderdaad is er menigmaal in kunstenaars en wijsgeeren eene gave der intuïtie op te merken, die de nauwkeurigste waarneming en het meest ingespannen onderzoek verre in de schaduw stelt. Het genie gaat in hoogte van vlucht het rijkste talent altijd zeer ver te boven.

BAVINCK.

BESLIST.

Na ernstig overleg, niet zonder strijd, maar toch ten slotte met een verzekerd gemoed hebben mijn ambtgenoot en ik gemeend, de benoeming tot hoogleeraar in de Theol. Faculteit aan de Vrije Universiteit te moeten aannemen.

Toen van deze zijde na de Synode het denkbeeld van zulk eene benoeming geopperd werd, hadden wij met het oog op verschillende beslissingen, door de Kerken in zake hare Theol. School genomen, en vooral ook met het oog op de in de vorige week gehouden Curatorenvergadering geen recht, geen reden en geen vrijheid, om te verklaren, dat wij voor zulk eene benoeming niet in aanmerking wenschten te komen.

Veeleer werd het na rijp beraad ons oordeel, dat wij handelden in den geest zoowel van de minderheid als van de meerderheid op de Synode, zoowel ten bate der School als ook in het belang der Kerken, als wij, na jaren lang met groote liefde aan de Theol. School werkzaam te zijn geweest, aan Curatoren ontslag aanvraagden en onzen arbeid ten dienste der Kerken aan de Theol. Faculteit gingen voortzetten.

Dat deze beslissing, schoon met klare bewustheid genomen, ons toch eenerzijds van harte leed doet, behoeven wij niet te verzekeren. Wij gaan niet heen, omdat we zoo gaarne willen. Het zou ons tot zulk eene innige vreugde geweest zijn, als wij aan de met de Faculteit vereenigde School der Kerken het ons toebetrouwde ambt tot den einde toe hadden mogen waarnemen. Als wij ons voorstellen, hoe de afloop der onderhandelingen over eenheid van opleiding een gansch andere had kunnen zijn, hoe er blijde geestdrift en ootmoedige dank had kunnen rijzen uit aller hart, dan wordt onze ziel met diepen weemoed vervuld.

Maar des Heeren wegen zijn dikwerf anders dan onze wegen. Soms is er een heilig *moeten*, dat krachtiger dan al ons *willen* spreekt. En dan wordt het de vraag, of wij, met verloochening van eigen zin, in kinderlijke gehoorzaamheid volgen willen.

Zulk een beslissend oogenblik, meenden wij, was er na de Synode voor ons aangebroken. Onfeilbaar is dit oordeel niet. Maar ten slotte zij ieder in zijn eigen gemoed ten volle verzekerd; elk staat en valt in dezen zijn eigen Heer.

Blijke het in de toekomst, dat deze ernstige beslissing genomen is in de gunst des Heeren, tot eere van Zijn Naam en tot heil Zijner gemeente.

BAVINCK.

DE BRIEF AAN DE ROMEINEN.

XI.

In den dag, wanneer God de verborgene dingen der menschen zal oordeelen door Jezus Christus, naar mijn evangelie.

ROM 2 : 16.

Dit vers behoort bij het twaalfde van ons hoofdstuk, en vormt er het vervolg en slot van. Heeft Paulus daar gezegd, dat God alle menschen oordeelen zal, hier wijst hij naar den dag, waarop zulks zal geschieden. 't Is de groote, door alle profeten aangekondigde en door de conscientie verwachte dag, waarop God de verborgene dingen der menschen oordeelen zal door Jezus Christus. Het gewicht van het hier gezegde eischt eene afzonderlijke bespreking dezer woorden. Vóór alles treft het onze aandacht dat de Apostel ook hier in het bijzonder den Jood in het oog houdt; blijkt het niet daaruit dat hij van een oordeelen der »verborgene" dingen spreekt? De zonden der Heidenen zijn openbaar; deze menschen zijn in den regel van buiten en van binnen dezelfde. Maar met den Jood staat het doorgaans anders; hij is niet wie hij schijnt. De Heiden valt in het gericht niet tegen, de Jood wèl; hij schijnt vroom en is het niet. Voor allen, maar voor hem vooral, is de dag, die de dagen dezer wereld besluiten zal, een dag der verschrikking. Thans leven wij als in den nacht; wij kennen elkander, ja, onszelven niet zooals wij werkelijk zijn. Daarom kan niemand onzer rechter wezen; begrepen wij dat, wij zouden onze neiging onderdrukken om anderen en onszelven te oordeelen, en wachten op den grooten dag des lichts. Eerst in dien dag zal het verborgene ontdekt worden. Dan zullen de boeken worden geopend, niet slechts de boeken der menschelijke conscientie, maar ook de boeken der Goddelijke alwetendheid, en geen mensch zal voor zijn naaste en voor zichzelf langer een raadsel zijn. Wij worden allen ontkleed; naakt zullen wij voor Christus' rechterstoel staan. O Jood, denk er aan, dat uwe geheime zonden straks uit de duisternis aan het licht worden gebracht; hier slechts kan het u gelukken ze listiglijk te bedekken, of zelfs er een schoonen glimp van te geven, als waren zij deugden, in plaats van zonden. Blijft het daarbij? Neen, o Jood, ook wat naar de letter der Wet door u werd gedaan, wordt door het vuur des gerichts beproefd; uwe goede werken worden even goed als uwe kwade werken onderworpen aan het oordeel van Hem, die de drijfveeren al uwer daden aan den geest der Wet toetsen zal. Het zal de vraag zijn wat u dreef om het gebodene te doen. Was het zucht om den roem der heiligheid bij de menschen te behalen? Lag het streven er achter om God tot uw schuldenaar te maken? De dag zal het verklaren. Christen! zult gij in dien dag bestaan? Ook uw verleden rijst in dien dag uit den nacht der vergetelheid op; het gordijn wordt opgeheven, het verguldsel wordt afgenomen; met de dooden staat ook hunne geschiedenis op; in één oogenblik overziet elk geheel zijn leven. Hier gaat het niet naar het oordeel der menschen, van wie wij weten dat zij aanzien wat voor oogen is; zelfs het geweten legt zijn oordeel aan des Rechters voeten neer. In dat gericht verliest alle schepsel zijn roem, en elk, die vóór het aanving, naliet om genade in te roepen, zijne hope, de Jood allereerst, zijne gerechtigheid, die uit de Wet is, ten spijt. Maar zóó moet het zijn. Hoe zou God gerechtvaardigd worden door het schepsel, als Hij zoo schrikkelijk een vonnis, als dat der eindelooze verdoemenis, uitsprak, zonder vooraf de welgegrondheid er van in het licht te hebben gesteld, door ontmaskering van den mensch, dien het treft? Van het tegen de heidenen gesproken woord: gaat weg van Mij! springt de rechtvaardigheid terstond in het oog; want de zonden der heidenen zijn openbaar. Maar hoe zal God den verborgen zondaar oordeelen, zoo Hij niet vooraf zijne zonden openbaar maakt? Zwaar zal de straf van den Jood zijn: hij wordt eer dan de heidenen, in hunne tegenwoordigheid, en door henzelven geoordeeld. Maar hoe vreeselijk een vonnis tegen hem ook geslagen worden mag, God zal zorgen, dat de zwaarte er van ten volle gebillijkt wordt, ook door hemzelven. Eén lichtstraal, op den nacht zijns verborgen levens geworpen, en aan alle schepsel, ook aan hemzelven, wordt het amen op het vonnis des Rechters ontperst. God zal in den dag des gerichts verheerlijkt worden. God alleen zal in dien dag groot zijn; want het zal blijken dat geen mensch voor God kan bestaan dan met Gods eigene gerechtigheid bekleed. God alleen zal in dien dag groot zijn; want alle schepsel zal voor zijn aangezicht verdwijnen zoodra het in zijne ware gedaante zal worden gezien. Dien dag trouwens heeft God bestemd om zich te verheerlijken, maar — zich niet alleen. Vergeten wij niet dat Paulus ons zegt, dat God de verborgene dingen oordeelen zal door Jezus Christus. Christus heeft op Golgotha zijn nacht gehad; tot tegenwicht zal Hij den jongsten dag tot zijn dag hebben. Op dien dag legt de Vader elks eeuwig lot in zijne heilige hand. Dan zal het blijken dat Hij met den Vader één in alwetendheid, één in macht, één in rechtvaardigheid, of om alles in een enkel woord te zeggen, één in wezen is. Zoo predikt het Paulus; het vormt een bestanddeel van zijn evangelie, en hoort daarin thuis, wijl het eene blijde boodschap is voor al en, die Christus liefhebben, dat zijn smaad eens van Hem weggenomen, en zijne Goddelijke heerlijkheid voor aller schepselen oog geopenbaard worden zal.

VAN ANDEL.

Gereformeerd Traktaatgenootschap „FILIPPUS."

De e.v. Bestuursvergadering wordt, zoo de Heere wil, gehouden op *Donderdag 6 November a. s.*

Tot 4 *November* worden stukken voor deze Vergadering ingewacht bij

den Secretaris
J. TER BORG.

Woivega, 14 Oct. 1902.

HEDENDAAGSCHE MORAAL.

II.

Hedendaagsche Moraal, door Dr. H. Bavinck. Kampen, J. H. Kok 1902.

Wie het voorrecht gehad heeft in gereformeerden kring te zijn geboren en opgevoed, en niet onbekend is met de geschriften van Christelijke mannen uit de eerste helft en uit het midden der 19e eeuw, zal toestemmen, dat onder die mannen zieners geweest zijn, die de toestanden, die wij thans beleven, hebben zien komen. Ik noem slechts Da Costa's „Bezwaren tegen den geest der eeuw", Graaf van Zuilens „Liberalisme", gevolgd door de geschriften van Groen van Prinsterer en anderen, nagevolgd door tweedehands-schrijvers. En uit den jongeren tijd noem ik de preek van Dr. A. Kuyper over: Nabij God te zijn, de openingsrede van het Christelijk Sociaal Congres, zijn Verflauwing der grenzen, de Evolutie, en tal van *Standaard*-artikelen, die allen ons doen zien de vervulling van hetgeen eene oudere generatie voorspeld had dat geschieden zoude.

In de kringen der ongeletterden en niet-geleerden, die alleen leefden bij den Bijbel en de oude Schrijvers, was de overtuiging, zoo mogelijk, nog sterker, dat wij zware tijden tegemoet gingen. In de geschiedenissen der rijken van Juda en Israël zagen ze het beeld van Neêrlands toekomst. Voor den een werd de moraal: weenen op de puinhoopen van Sion, en wachten op herstel; voor den ander trok de moraal zich samen in het: „scheidt u af, mijn volk, en gaat uit het midden van hen".

Nu zijn zeker vele dingen anders gegaan, dan de godvreezenden, in die dagen, zich voorstelden dat ze geschieden zouden. Wij menschen zijn altijd haastiger met onze gevolgtrekkingen, dan de Heere met Zijne daden. Eén dag kan ons lang vallen, maar bij den Heere zijn duizend jaren als één dag. Daarenboven is onze God in het toornen toch ook des ontfermens gedachtig. Het woord van Jesaja, Cap. 59 : 21, is ook aan ons vervuld: *„Mij aangaande, dit is mijn verbond met hen, zegt de Heere: Mijn Geest, die op u is, en mijne woorden, die Ik in uwen mond gelegd heb, die zullen van uwen mond niet wijken, noch van den mond uws zaads, noch van den mond van het zaad uws zaads, zegt de Heere, van nu aan tot in eeuwigheid toe."* En ook de belofte uit vs. 19: *„Als de vijand zal komen gelijk een stroom, zal de Geest des Heeren de banier tegen hem oprichten."*

Wat we hier in herinnering brachten geldt natuurlijk alleen maar van ons land.

Groote, oorspronkelijke, wereldbeheerschende wijsgeeren heeft Nederland niet voortgebracht. Wel godgeleerden, schilders, zeehelden en legeraanvoerders.

Spinoza, ofschoon een geboren Amsterdammer, was toch eigenlijk geen Nederlander, maar gesproten uit een Portugeesch-joodsch geslacht, dat om levensbehoud naar Holland gevlucht was. Zoo ook Descartes of Cartesus, een Franschman, die geruimen tijd in ons vaderland vertoefde, en daar zijn meeste werken schreef.

Eene uitzondering moet gemaakt worden voor *Huig de Groot*, een Delvenaar van geboorte, met een echt Hollandsche naam en, zooals ieder goed vaderlander uit de eerste helft der 17e eeuw, godgeleerde van nature. Op zijn 15e jaar promoveerde hij reeds tot doctor in de rechten. Deze Nederlander is bekend en beroemd in geheel de beschaafde wereld en, niet geheel ten onrechte, houden velen hem voor den grootvader van het liberalisme in de Staatkunde, in het recht en in de moraal der nieuwere tijden. Hij heeft, zegt men, den grond gelegd voor een helderder en vrijer denkwijze op wetenschappelijk gebied, o. a. wijl hij in de rechtsphilosophie uitging van de overeenstemming als grondslag van het recht, en zoo den wil der menschen in de plaats stelde van den wil van God.

Voor het overige kan men zeggen dat de hedendaagsche moraal geïmporteerde waar is. Evenals de Israëlieten de afgoderij van andere volken overnamen en in hun land invoerden, zoo hebben wij ook de hedendaagsche moraal van andere volken: Engelschen, Duitschers en Franschen overgenomen en nagepraat.

Wie in dezen gang der zaken een helder inzicht begeert te verkrijgen, en weten wil tot welke uitersten we gekomen zijn, leze en herleze het tweede deel van Dr. Bavincks verhandeling over de hedendaagsche moraal.

Beginnende bij den Koningsberger wijsgeer Immanuel Kant en zijne leer van het gebiedend karakter van den plicht en het geweten, toont de hoogleeraar aan hoe, langs wegen van geleidelijkheid, de hedendaagsche moraal in de mode is gekomen.

Volgens Kant is de ware, zedelijke mensch hij, die aan neiging en lust hoegenaamd geen invloed schenkt op zijn wil, maar alleen aan den plicht. Het zuivere plichtsbesef is de eenige maatstaf van het goede.

Na erkend te hebben de waarde van dit standpunt, tegenover de ontzenuwde moraliteit der achttiende eeuw, toont de schrijver ook aan welke ernstige bedenkingen tegen dit wijsgeerig pelagianisme en farizeïsme bestaan. Zulk eene gehoorzaamheid aan de zedewet bestaat niet en kan niet bestaan bij den zondigen mensch. De onbevlekte ontvangenis en geboorte van alle menschen is een puur verzinsel van Pelagius. En als we nagaan wat de menschen zoo al op grond van hun geweten doen, komen wij onwillekeurig tot de gevolgtrekking, dat het geweten een heel wonderlijk ding is. Prof. B. wijst er dan ook terecht op, dat het geweten vaak dwaalt, en dat zelfs in de hoogste aangelegenheden des levens. Paulus heeft, in oprechtheid volgende de stem van zijn geweten, dreiging en moord geblazen tegen de discipelen van Jezus. Subjectieve plichtmatigheid is dus niet de maatstaf van het goede; het komt bovenal op den inhoud der handeling aan.

Men leze dit echter alles in het geschrift van Dr. B. zelve.

De leer van Kant, aangaande het zedelijk bevel, dat de mensch in zijn eigen binnenste heeft, is thans niet meer algemeen in de mode.

Verklaarde de achttiende eeuw alles uit den individu, „de negentiende eeuw beproeft het liever eens omgekeerd en verklaart den individu uit de maatschappij. Gemeenschapszin is het modewoord geworden; evolutie is de theorie, die alle verschijnselen verklaren en alle raadselen oplossen moet. Een mensch, zoo leert men ons thans, een mensch is, wat hij is, geworden uit en door en in de maatschappij. Deze heeft hem voortgebracht, ontwikkeld, gevormd, zoowel geestelijk als lichamelijk. Ook het geweten is volstrekt niet iets oorspronkelijks, dat den mensch van nature eigen is; het is langzamerhand ontstaan als product van allerlei factoren, die werken in de maatschappij. Volgens *Schopenhauer* is het telkens voor een vijfde samengesteld uit menschenvrees, angst voor de goden, vooroordeel, ijdelheid en gewoonte, zoodat een Engelschman terecht kon zeggen, dat het hem te duur uitkwam om er zulk een geweten op na te houden. De mensch heeft zich n. l. allengs uit het dier ontwikkeld; al wat er in hem is van godsdienst en zedelijkheid, is historisch geworden uit eigenschappen, die ook bij de dieren voorkomen. De mensch is, ook in zedelijk opzicht, een hoog ontwikkelde en fijn beschaafde aap."

Zoo beschrijft de Hoogleeraar den oorsprong en het wezen der moraal, die afgeleid wordt uit de leer van „den gemeenschapszin."

Het is echte apen-moraal.

Deze moraal voert nu heden ten dage nog den boventoon, zij is de toepassing der Darwinistische natuur-philosophie op het zedelijk leven van den mensch. De maatschappij, de gemeenschap, bepaalt dan ook wat goed en wat kwaad is. De enkele mensch heeft slechts te gehoorzamen aan de gemeenschap. Wat voor de gemeenschap vrucht afwerpt is alleen goed.

Ernstig bespreekt Dr. B. de bezwaren, waardoor dit stelsel gedrukt wordt. De laatste gevolgtrekking van dit stelstel is toch dat de Staat den mensch tot het volgen der sociale instincten des noods moet dwingen met geweld.

Bij wijze van uitstapje stellen we hier de vraag, of het op goede gronden te verdedigen is, dat mannen van Christelijke belijdenis gearmd met socialisten in deze dreven der hedendaagsche moraal uit wandelen gaan, zoo men zegt om practische redenen? Is er dan geen organisch, levend verband meer tusschen theorie en practijk, leer en leven? Kennen wij den tijd niet waarin

algemeen de leer verbreid werd, dat het er minder op aankwam wat iemand geloofde, als hij maar goed leefde; en heeft toen niet alles, wat nog Christelijk geloofde en beleed, tegen deze heillooze stelling zich verzet en ten strijde toegerust onder de leus: tegen de revolutie het Evangelie? Werden we niet opgewekt om te kiezen voor of tegen den Christus der Schriften, opgewekt om te kiezende smaadheid van Gods volk boven de schatten van Egypte?

Ook met het oog hierop meenen wij Prof. Bavinck te mogen danken voor de uitgave van deze verhandeling over de hedendaagsche moraal. Hoeveel studie en onderzoek er ook aan ten grondslag ligt is zij toch zóó gesteld, dat elk man van goed verstand haar volgen en gemakkelijk in zich opnemen kan, en overtuigd worden van de onmogelijkheid om, zij 't ook op practisch gebied, eene verzoening te treffen tusschen Christendom en socialisme, de vrijheid van den Christenmensch en den Staatsdwang, waarop heel de moraal van het gemeenschapsleven uitloopt.

Er zit in deze moraal eene diepte des satans, die hoe langer hoe meer aan 't licht komt, en door de z. g. groote geesten, met grenzenlooze brutaliteit reeds wordt uitgesproken. Het zwakke heeft, ten slotte, geen reden van bestaan meer. Alleen wat sterk is is goed. De eenige groote figuur onder de menschen in het Nieuwe Testament is Pilatus!

In een slotartikel wenschen we hierop nog de aandacht te vestigen.

W. H. GISPEN.

Amsterdam.

HELAAS!

Helaas, zeg ik met een zucht des harten, dat ik weer over de kwestie der opleiding moet schrijven.

Na alles wat er vóór en te Arnhem was voorgevallen, haakte mijne ziel naar vrede en rust voor de Kerken.

Ik meende waarlijk in mijne naïviteit, dat er nu eens dagen van rust waren aangebroken, waarin ik in alle stilte mijn krachten zou kunnen wijden ter vervulling van mijne roepingstaak aan de Theol. School.

En hoe ook aangezocht door verschillende Broederen om mijn oordeel eens uit te spreken over de kwestie der opleiding naar aanleiding van de besluiten onzer jongste Generale Synode — ik bleef weken er 't zwijgen toe doen.

Immers, die Synode had zich uitgesproken, en duidelijk ook! Wel had zij eerst het nieuwe voorstel-Bavinck met 25 tegen 15 stemmen aangenomen, *nadat* de minderheid vóór die stemming kalm en plechtig had verklaard „de medeverantwoordelijkheid voor dit voorstel niet op zich te kunnen nemen als het onverhoopt *besluit* mocht worden."

Maar *daarna* had zij *eerst*, naar het advies van *alle* Professoren, *met* 29 *tegen* 11 *stemmen verworpen* het voorstel-Dr. van Goor dat door een commissie het besluit *tot spoedige uitvoering* wilde doen klaar maken.

En *vervolgens* nam zij, na formeel het voorstel-van Andel, dat *nog niet uitvoeren* wilde, op den achtergrond geschoven te hebben — met 23 tegen 17 stemmen en het advies van *al* de Hoogleeraren der Theol. School, het voorstel-van Schelven, om het besluit *niet uit te voeren*, aan.

Zóó besloot de Generale Synode, *niet op verzoek of op voorstel van de minderheid*, maar *op een wèl toegelicht voorstel van een lid van de meerderheid* (dat te voren had verklaard het voorstel-Bavinck in den kring van de Vrije Univ. en der Vereeniging v. H. O. op Geref. grondslag niet te kunnen verdedigen!); zóó besloot zij vooral „*lettende* op het *oordeel der meeste Prov. Synoden om, zelfs indien een voorslag goed werd gekeurd, niet tot de uitvoering over te gaan, zoo daaruit schadelijke gevolgen voor de rust* en *den vrede der Kerken zouden voortvloeien.*"

Daarmede had de Generale Synode, steunende op 't advies der *meeste Prov. Synoden — haar eigen besluit* in zake het voorstel-Bavinck *weder ongedaan gemaakt* en verklaard, *den toestand te laten, zooals die, vóór zij vergaderde, was.*

Blijkbaar wilde zij dus, met de groote meerderheid der provinciën, de rust en den vrede der Kerken. Maar tevens *de School der Kerk* „*handhaven*", wijl zij ten slotte mede besloot om „datgene te doen wat in de tegenwoordige omstandigheden *tot handhaving van die School vereischt* wordt" en daarom hare Curatoren te machtigen om, behalve andere dingen, *een Hoogleeraar inplaats van wijlen Prof. Wielenga te benoemen*, en zelfs *'t gouden feest der School in* 1904 *te doen vieren!*

Alles deed dus een periode van rustigen arbeid en stille overdenking verwachten; ja de Synode zelve scheen er toe te verplichten.

Maar neen, dàt was gerekend buiten den toeleg en het streven van hen, met het oog waarop ik in Mei in dit blad, haast profetisch, schreef, dat er waren van wie werd verondersteld, dat zij gedachtig aan de leuze: Carthago delenda est, niet zouden rusten voor de School der Kerken er zou geweest zijn.

Nauw toch was de Synode uiteen, of 't prikkelend stuk van Ds. Renkema tegen de School verscheen en vond, welgevallig, een plaats in *de Heraut;* en zelfs in *de Bazuin* (N. B. officieel „ten voordeele van de Theol. School" uitgegeven!) werd op eenzijdige en schampere wijze de School der Kerken tentoongesteld als „op de Synode aan de minderheid cadeau gedaan" en „levend voortaan bij de gratie der meerderheid."

Ik laat nu daar of dat laatste niet ook reeds in 1893 en na '99 't geval is geweest. Maar ik accentueer dit: Zóó schrijft men van de zijde van hen, die op de Synode adviseerden om 't voorstel-Bavinck *niet uit te voeren;* zóó doet men in den kring, die medewerkt om de *Synode* te doen besluiten: dat de School gehandhaafd, dat in hare vacature voorzien, dat haar gouden feest gevierd zou worden!

Neen, dat niet alleen. Nog geen maand na de Synode werd de mare vernomen, dat de Prof. Bavinck en Biesterveld tot Prof. aan de Vrije zouden benoemd worden en — die benoeming zouden aannemen. En voorts, dat een poging moest worden gewaagd om dadelijk weer eene Generale Synode bijeen te doen komen; daarvoor toch zouden de Classen in de prov. Z.-Holland en Friesland wel te spannen zijn. En spoedig werd alzoo in den Kerkeraad van Rotterdam A en dien van Leeuwarden voorgesteld.

En daaraan nu doen de mannen mede, die immers in 1900 *met ons* toornden daarover dat, ofschoon de Gen. Synode van Gr. op hun *eigen* voorstel besloten had de Theol. School te handhaven en te bevestigen — men dadelijk daartegen in *Heraut* en *Kerkbodes* weêr op onrustwekkende wijzen begon te reageeren; doet mede de man, die op de Gen. Syn. te Arnhem, dit aangrijpend woord sprak: „*Wanneer er niets van komt, gelijk ik vrees, dan moeten wij denken: de Heere bestuurt het alzoo. En dan kan Hij de beide inrichtingen ook wel ruimschoots zegenen!*"

En als *ik* nu meen, ter wille van de rust, den vrede en het *heil* der Kerken, in den kring mijner vrienden op dat jammerlijk drijven en afbreken opmerkzaam te moeten maken en met hen publiek den Kerkeraden te verzoeken daartegen *in den kerkelijken weg* op te treden — dan word ik — hoewel *niet* bij name! — in *de Heraut* den volke voorgesteld als een die de politiek in de Kerken inbrengt

Jammer maar, dat ik-zelf aan zoo iets niet heb gedacht en dat ik, omgekeerd, omdat ik weet wat zoo iets beteekent, mij juist altijd daarvan afkeerig heb betoond, mij spiegelende aan anderer voorbeeld. En dat, *indien* ik in dat opkomen tegen dat drijven en afbreken voor de Kerken, politiek handelde, ik zeker in *dit* geval daartoe *verleid* en *genoodzaakt ben door dien kring van Broederen*, die er nu een middel in ziet tot verdachtmaking en toch zelf den stoot tot dat drijven en afbreken gaven.

Wat toch is het geval. Ik zal, genoodzaakt, klaren wijn schenken. Op Vrijdag 19 Sept. vernam ik te Amsterdam in een niet-kerkelijke samenkomst, waartoe ik en Ds. T. Bos van de andere zijde uitgenoodigd waren, met dien Broeder reeds de bevestiging van de bovengenoemde mare van benoeming en aanneming alsmede van 't uitlokken van eene Generale Synode. Tot geheimhouding werden wij zelfs verzocht, al namen wij 't niet aan.

Welnu, al wat ik deed met de 30 Broederen op 2 Oct. j.l. en waarvan wij publiek kennis hebben gegeven, was niets dan een navolging van die samenkomst, een gevolg van en een protest tegen haar bedoelend. Mogen zij vergaderen in stilte, wij ook; mogen zij de Theol. School zoeken af te breken, wij mogen de *School der Kerken*, door de jongste Synode gehandhaafd, toch zeker wel verdedigen!?

Ik ben nog niet van plan mij die vrijheid en dat recht door iemand te laten ontnemen.

Alleen, ik zal ze eerst d a n handhaven kunnen, wanneer ze aangetast worden. Zoo ook nu. I k b e g o n n i e t.

In welk teeken nu de benoeming en de aanneming ervan m e t het uitlokken van een Gen. Synode staat, zal ik thans niet nader uiteenzetten. Een voorbeeld *van navolgenswaardige moraal* komt zij mij voor *niet* te zijn; evenmin als de tweede benoeming vroeger, toen ook door zeker eminent man veroordeeld.

Doch genoeg. Tot mijne medestrijders zeg ik: Dispereert niet. Doe, mits in den Kerkelijken weg, uw plicht. God regeert. Hij heeft geen menschen noodig. En als 't Hem behaagt, zal de School der Kerken ook in stand blijven en bloeien, ook al smart het ons hen te moeten missen, die wij met allen ernst toeriepen: Blijft bij ons.

Wij verwachten met vertrouwen binnen kort reeds vervulling der vacature naar besluit der Synode.

Kampen, 13 October 1902.

NOORDTZIJ.

Hoe hebben we 't *nu* met de Theol. School?

II.

AAN N. N.

Waarde Broeder,

Nu ga ik u — ten vervolge op den brief in 't vorig No. — duidelijk maken, inhoever de red. van *De Bazuin* zich vergist bij zijne aanhaling uit het „Bijblad", en waarom de toestand m. i. nu *inderdaad* beter is geworden. Daarbij komen dan vanzelf ter sprake de ernstige vragen, voor welker overweging en beantwoording de Arnhemsche Synode te dezer zake de Kerken heeft geplaatst.

De met instemming aangehaalde regelen luiden aldus: „ . . . en veel verkieslijker is een besluit om het Concept, gewijzigd òf ongewijzigd, aan te nemen, dan de Kerken en de School opnieuw prijs te geven aan de onzekerheid in zake de Opleiding, waarin wij nu al 10 jaren worstelen en lijden en verzwakken". Al aanstonds moet ik opmerken, dat de Synode *gedaan* heeft, wat ik „veel verkieslijker" noemde dan de voortdurende onzekerheid met den aankleve van die. De Synode *heeft* het Concept, na het eerst afgewezen te hebben, gewijzigd *aangenomen*. En daardoor *is* geschied wat *ik* „veel verkieslijker" acht dan de voortdurende onzekerheid. Dat de Synode, of liever de meerderheid, niet den moed had om haar besluit uit te voeren, en dat het besluit van alle rechtsgeldigheid is beroofd, doet het feit zelf niet teniet, dat de meerderheid heeft durven *besluiten* „de eigene inrichting der Kerken" los te laten, op te heffen. Dat het besluit tot *niet-uitvoering* van het aangenomen voorstel niet voortgesproten is uit gevoel van *schuld*, is duidelijk gebleken uit de, niet ingetrokken, motie-*van Andel*, welke de niet-doorvoering wilde paren met een knodsslag op de minderheid; en niet minder uit de inderdaad diep vernederende behandeling, die de Theol. School en de minderheid zich hebben moeten getroosten op den laatsten voormiddag. *Belang*, en nog eens belang, *utiliteits*-politiek, zooals men dat noemt; *niet* een vragen en jagen naar het *recht*, openbaarde zich als drijfveer tot de oplossing van de School in de Vrije Universiteit; en uitdrukkelijk sprak niet besef van roeping naar het *recht*, maar het *belang*, nl. de vrees voor onrust en scheuring, in de bereidheid tot het krachteloos maken van het zoo dapperlijk doorgedreven besluit. De feitelijke staat van zaken is dus: dat een meerderheid van 25 leden van een Gen. Synode van de G. K. in Nederland zelve zich heeft geteekend als bereid en verlangend, hoewel nu nog niet durvend, om de Theol. School op te heffen; dat is, onder meer, om „het beding" ter zijde te zetten.

Ik ben het dus eens met den redacteur, inzoover ook hij oordeelt, dat de Synode de School duchtig gehavend heeft, èn dat zij niet, nl. niet *geheel*, de onzekerheid heeft weggenomen. Maar ik moet er tegen opkomen, dat deze mijne woorden zijn aangehaald *buiten* het verband, en alzoo met een andere strekking dan ze *in* het verband hebben. Men krijgt den indruk, alsof ik hetgeen „veel verkieslijker" is, ook *goed* zou hebben gekeurd. Dat zulks *niet* de strekking van die woorden is, blijkt duidelijk uit deze regelen, welke er in éénen adem bij gezegd zijn: „Zou zelfs *een uiteengaan* niet verkieslijker zijn dan een verder „saamleven in tweedracht en strijd"? Zie bl. 59, *Bijblad*, No. 5 en 6. Op die regelen volgt dit. „Niemand meene, dat *wij* scheuring, uiteengaan, of hoe men 't ook noemen wil, wenschelijk achten. Integendeel, wij zouden dat diep betreuren. Doch, wij betreuren ook den huidigen toestand en achten dien beslist *onhoudbaar*; en wij kunnen niet anders zien en zeggen, dan dat niet aan onze zijde de schuld daarvan is." Zóó denk en spreek ik nog.

De redacteur zou het blijkbaar nog beter gevonden hebben, indien de Synode ook besloten had, het *besluit* tot „vereeniging der Theol. School met de Theol. Fac. d. V. U." *uit te voeren*. En zóó zijn er meer. Doch — waarom heeft dan Prof. Bavinck met de andere hoogleeraren der School geadviseerd voor het voorstel-*van Schelven?* Waarom hebben *al* de hoogleeraren geadviseerd *tegen* het voorstel-*van Goor*: maatregelen te beramen tot uitvoering? Dat de minderheid *daartoe* niet kon, niet mocht medewerken, dat spreekt vanzelf. Maar dat althans een groot deel van de meerderheid blijkbaar reeds vóór de eindstemming het voornemen had, *niet* uit te voeren, hetzij dan niet „reeds nu", hetzij in 't geheel niet, dat mag wel verwondering baren. Hebben die broederen daardoor niet *zichzelven* veroordeeld? Ook de redacteur mag dus alleen *de meerderheid* aansprakelijk stellen voor den huidigen stand van zaken. Tegen het doen van die meerderheid heeft ook hij, althans zoover ik weet, zich niet verzet. En al de schuld van al het kwaad, dat is gedaan, en van al de schade, die aan de Theol. School is berokkend, mag men nu niet wijten aan en wreken op die arme Theol. School, die zoo lang reeds als een hert is gejaagd door de leeuwen des wouds, en 't alleen aan Gods bizondere zorg dankt, dat zij nog niet is opgegeten, of dood in het bosch ligt — maar alleen aan hen die van '92 '93 af rusteloos haar hebben ontrust, en, tegen vele en veler waarschuwing en bede in, het Concept-Contract ter Synode hebben gebracht, na afwijzing het met eenige verandering weer aan de orde gesteld, en ten slotte de aanneming, ook trots de plechtige „Verklaring" van 17 mede-broederen, doorgezet.

Begint gij nu te begrijpen, waarom ik den toestand nú „*inderdaad* beter" acht dan tevoren? 'k Stel er prijs op, dat gij dit ten volle verstaat.

1. Wij weten nu, *beter* dan vroeger, wat we aan elkander hebben. Als er vroeger gezegd of geschreven werd, dat het ging over de School, dat men van zekere zijde niet zou rusten vóór de School was opgelost in de V. U., of anders aan de tering gestorven — zie, dan werd zulks als booze taal bestraft; ik zelf heb daarvan bizondere en pijnlijke ervaringen te lijden gehad. Nog vóór de Synode schreef Prof. Biesterveld een uitvoerig artikel, ten betooge dat de School *niet* ophield te bestaan in het Concept-Contract; die bewering heeft ongetwijfeld op menige vergadering dienst gedaan tot geruststelling en zóó tot argeloos meegaan met het gevaarvol Concept. Dàt zal *nu* niemand meer zeggen, dunkt mij. Zelfs nu het aangenomen Concept krachteloos gemaakt, en de School nog „gehandhaafd" is, spreken velen van loslating der School door de meerderheid, „en dus door de Geref. Kerken." Die laatste conclusie is *fout*. (Dat droef besluit is, door de „Verklaring", én door het ontkennend antwoord op de vraag van den Praeses „of de minderheid zich kon conformeeren met de meerderheid, en dus het besluit maken tot een „generaal besluit" — ontegensprekelijk een *partij*-besluit gebleken en gebleven. Het besluit in '91, inzake „het beding", *is* daarentegen een *generaal* besluit; want: *a* niemand heeft daartegen geprotesteerd; en *b* bij de vaststelling van het stuk in z'n geheel, dat aan de voorl. Synode der N. G. Kerken zou worden aangeboden, is ook die voorwaarde aangenomen met *alle* stemmen.) *Die* conclusie echter daar gelaten, is het duidelijk uit de eigen woorden van voorstanders der „vereeniging" van de School met de V. U., dat, huns erachtens, de Th. Sch. *niet meer* de School der Kerken, maar, zooals ze nu nog bestaat, een School van de minderheid is, door de meerderheid „aan de minderheid cadeau gedaan." Zie, broeder, hoe smartelijk ook op zichzelve zulke uitingen zijn voor harten die de Kerken èn hare School om Godswil liefhebben, nochtans is ook daardoor de toestand, ik zeg niet *zuiver*, *gezond*, maar *beter* dan vroeger geworden. 't Wordt nu een strijd met open vizier; een strijd tegen, òf voor de Theol. School. Het voorstel-*Bos* heeft getoond, dat ook de minderheid, (al waren er onder hen, die veel liever de School ook *afzonderlijk* zagen voortbestaan) bereid was „eenheid van opleiding" te bewerken, en dit wel door de School in verband te brengen met de Vrije Universiteit. In dat voorstel is de *zelfstandigheid* der School, het volle zeggenschap, het recht en de vrijheid der Kerken, gehandhaafd en helder uitgedrukt. Wat zij *niet* wilde? Zij wilde *niet* de *oplossing* der School in de Faculteit, de prijsgeving van de „eigen inrichting der Kerken" voor afhankelijkheid van en gebondenheid aan een particuliere School van eene Vereeniging, met beperkte medezeggenschap tot vergoeding voor de wegwerping van eigen Opleiding en eigen souvereiniteit over eigene zaken. En *daarom* wordt nu door velen zeer kwalijk van hen gesproken!

2. Nu *moeten* de Kerken, d.i. zoowel de *leden* der Gemeente als de *Kerkeraden*, zich opmaken tot *onderzoeking* en tot *beoordeeling* en — tot eene *keuze* tusschen het doen der meerderheid en het protest der minderheid. 't Is nu uit met vromelijk en hoogwijs gekeuvel en gesus, dat aldus femelt: „Stil maar, de School loopt geen gevaar, lieve menschen . . .! 't Is allemaal beweging voor niets, wat die Utr. Vergadering rondroept door het land . . .!" Zóó zeer is de School in gevaar, dat de redacteur van *De B.* weinig of geen hoop meer heeft voor deze patient, te oordeelen naar zijn bange schildering van onlangs met hare helle en schelle kleuren en kleurschakeeringen. 't Is nu de vraag: is de meerderheid der Kerken het eens met de meerderheid der Synode? Zoo ja, dán dreigt der School van die zijde doodsgevaar; ook al valt de motie-*Rotterdam* thans in het water, een anti-School-partij zal voortgaan te ageeren. Met het oog daarop is het nu *de tijd* voor *al de Kerken*, die de School willen houden, — hetzij ze dan in de minderheid zijn, òf niet — om zich uit te spreken. En wel *ten eersten* over de *praktische* vraag, die ook actueel en urgent, d. i. zeer dringend, is: Wilt gij, dat *de Theol. School in stand blijve*, òf *niet?* Om in de taal van Dr. Bavinck te spreken: Kerken, wilt gij aanvaarden het „cadeau" van de meerderheid der Synode?

Wie *dát* wil, waarlijk WIL, om God en om de Kerken, die moet dat *nu* dan ook *zeggen;* en tevens *doen*, wat tot handhaving én — *zekerstelling* der Th. School vereischt wordt

Wie dát *niet* willen, om welke redenen dan ook, die zijn echter met zulks te zeggen niet van de zaak af. Vóór zij besluiten, op het voetspoor der meerderheid, de School van nu af te bejegenen *als niet meer* „de eigene inrichting der Kerken", moeten zij nog eens het beding van '91/'92 lezen en ook de toelichting daarvan, met *alle* stemmen gegeven door de Gen. Syn. v. '93; en zich afvragen, niet: Wat zouden wij nu wel liefst willen? ook niet: Wat lijkt ons nu het meest in 't belang van dit ende dat? maar: Wat is afspraak, broederwoord, plicht der trouw: wat is RECHT voor God en voor de menschen? Ik durf verwachten, dat ook vele Kerkeraden B., zóó de zaak beziende, zullen *afkeuren* wat de 25 durfden doen op Vrijdag 29 Aug. en op Vrijdag 5 September.

Wat aangaat de Kerken, die het eens zijn met de „Verklaring" der 17, *zij* zijn er niet mede af met dat te denken, en te zeggen, maar zij staan voor diepingrijpende vragen. Indien de „Verklaring" der 17 op goede gronden rust, d. i. indien waarlijk het besluit tot aanneming van het bewuste voorstel *in strijd is* met de voorwaarde der vereeniging in '91 '92 betreffende de eigene Opleiding, dan hebben de Kerken niet alleen de roeping: *A*, om voor de School te doen, wat zij ieder én tezamen kunnen, hetzij door zich onderling te verbinden als een Bond tot instandhouding van de eigene opleiding en eigene inrichting der Kerken, hetzij op andere wijze; maar ook: *B* om te overwegen, wat zij hebben te doen tegenover de krenking van „het beding". Als *leden der Gemeente* tegen elkander ontrouw plegen, dán — moet dat beleden en zooveel doenlijk vergoed, en zóó de breuke geheeld worden. Met *Kerken* is het niet anders. Wie zwijgt tegenover wat in het doen van Kerken z. i. niet *recht* is, wat strijdt met hetgeen als voor Gods aangezicht is overeengekomen, wat het vertrouwen beschaamt, wie daartegenover zwijgt, die wordt medeplichtig, die draagt ook mede de schuld van al de moeite, die daaruit ontspruit. *Kerken* zijn zoowel als *leden* van eenzelfde Kerk verplicht, acht te nemen op elkander tot opscherping der liefde en der goede werken. Mocht die plicht der liefde in deze dagen worden vervuld, en mocht daarvan dit het gevolg zijn, dat algemeen de schuld werd ingezien, en erkend in een „het doet ons leed", dán zou de weg van ons kerkelijk saamleven weer effen kunnen worden, en een vaste toestand geboren: hetzij door van nu af de Theol. School rustig te laten voortarbeiden en met moederlijke zorgvuldigheid te verzorgen, met afzien *voorgoed* van een „vereeniging" met de V. U.; hetzij door *later* ook opnieuw te pogen „eenheid van opleiding" te bewerken, en dan met volle trouw aan „het beding". — Of alsdan onzerzijds nogmaals het voorstel-*Bos* zou kunnen worden aangeboden, daarover behoeven we nu nog niet te beslissen; dat vooraf de Vereeniging o.a. het struikelblok, dat Art. 2 heet, zou moeten opruimen, geloof ik met u; doch daarop ga ik thans niet in.

Of er echter grond is om te verwachten, dat die „schuld" algemeen *zal* worden ingezien en beleden? Ai mij, nu hoort men nog spreken, alsof, ja wel de School is veranderd van positie, maar toch het beding is geschonden. Hoe is het mogelijk! Het beding niet gekrenkt, al heeft ook, n. b.!, de Synode dit nog daartoe gedaan, dat zij de kenschetsing „eigene inrichting" *geschrapt* heeft! Een waardig en krachtig optreden van Kerkeraden, of van Kerkeraadsleden, en, waar 't noodig is, van leden der Gemeente, kan echter, onder Gods zegen, tot het inzicht brengen van de verkeerde daad. Zwijgen, òf spreken zonder meer, versterkt de dwalende meening, en maakt medeschuldig aan de daad, waartegen moet worden getuigd.

Al vast komen we dus tot dit resultaat, dat de Kerkeraden, die voor de instandhouding der Theol. School zijn als de eigen inrichting der Kerken: *A. onverwijld tot samenwerking moeten trachten te komen voor dit doel*, en zulks temeer en wel met bekwamen spoed, nu de Vrije Universiteit twee van de vier hoogleeraren der School tot zich heeft getrokken; B. *hebben te overwegen, welk oordeel zij geroepen zijn uit te spreken over de aanneming van het voorstel, waartegen de „Verklaring" is ingediend.* En dan *niet alleen* 1⁰ inzoover „het beding" daarin betrokken is; maar ook 2⁰ inzoover de meerderheid der Synode de hoogleeraren en de Kerken zelve heeft willen binden aan *den grondslag*, uitgedrukt in Art. 2 van de Vereen v. H. O., een grondslag naast en behalve *den* grondslag van het saamleven der Kerken. Hadden de afgevaardigden *daartoe recht*, volgens hun *last*(brieven) om in alles te handelen overeenkomstig de Geref. Belijdenisschriften? idem 3⁰ over het in hoofdzaak binden van de Kerken, inzake benoeming van de hoogleeraren, aan de *voordracht* van een Theol. Faculteit, en in geheel de opleiding aan de „inrichting" van eene Vereeniging, en 4⁰ over d e *gelijkstelling* van een *niet*-eigen School met de *eigen* School der Kerken, ja, de *afhankelijkmaking* van de 2 collecten voor de School van de toekenning van 2 collecten aan de Theol. Fac. der V. U. alsook 5⁰ over de reglementeering en dus vastzetting van *twee Kerken, groepen* in het Kerkverband, en zulks zóódat daardoor het aangenomen beginsel, dat de Kerk geroepen is een eigene Opleidingsschool te hebben, tegelijk met de *practijk* het dal des doods intreedt; en zóó voort.

Er is dus nog al wat te doen, vóór de Kerken met de Synode van Arnhem in 't reine zullen zijn.

Dezen brief moet ik nu sluiten. Alleen nog dezen wenk: laten de Kerkeraden, die, op nader te bepalen wijze, willen *staan* voor de Theol. School, zich in dien geest uitspreken op de eerstvolg. vergadering der Classis, en de gelijkgezinde Kerkeraden samenspreken, als de Classis *niet* dien weg op wil. Ook zou het goed kunnen zijn, dat men aan de Correspondenten van andere Classes daarvan kennis gave, om te vernemen, welke Kerkeraden *elders* mee willen doen tot sterking der School. Dat ook de onderteekenaren van het Woord i.z. de Opleiding — zie het vorig No. — bereid zijn, zulke mededeeling te ontvangen en, desverlangd, wenken te geven die tot liefelijkheid en samenbinding kunnen leiden, daarvan moogt gij u wel overtuigd houden.

In een volgend No. wil ik u gaarne uiteenzetten, op welke gronden ik het er voor houd, dat het beding gebroken en ook in andere opzichten aan het recht en de vrijheid der Kerken tekort gedaan, en daardoor de vrede der Kerken gestoord is.

Intusschen — voor de Theol. School blijf ik goeden moed houden, hoezeer ik ook het pijnlijke en beteekenisvolle van het heengaan van twee ambtgenooten gevoel en besef. De datum van heden spreekt mij bemoedigend tee. 't Is vandaag de 68ste jaardag van de *reformatie*, die in de historie „de Afscheiding" genaamd wordt; de Afscheiding niet van de Geref. *Kerk*, maar van de Besturen en hun gezelschap, die *Christus'* Koningschap en de leer der zaligheid verloochenen, òf laten verloochenen. De 14de Oct. 1834 is, zonder tegenspraak, de dag van de herleving der Geref. Kerk en Theologie in Nederland, op de oude grondslagen, in nieuwe vormen en met nieuwe zegens. Die geschiedenis moet weder in het licht treden, en in het midden van ons Kerkelijk leven. God zal Zijn werk in de Kerk, waartoe ook de School van '54 behoort, niet verlaten!

In dat hoopvol vertrouwen blijf ik bidden en werken voor Kerk en School.

Uw dw. heilb. broeder,

L. LINDEBOOM.

K., 14 Oct. 1902.

Buitenlandsche Kerken.

N.-Amerika. Een pleidooi voor de openbare school. — Over de beweging in N.-Amerika onder het Gereformeerde volk, om tot de oprichting van Christelijke scholen te komen, hebben wij af en toe in deze rubriek iets medegedeeld. Voor eenige weken wezen wij er op, dat de oogen meer en meer opengaan voor het gevaar, dat er schuilt in het standpunt door de publieke of openbare scholen ingenomen, en dat de overtuiging veld wint, dat het Christenvolk in N.-Amerika komen moet tot de oprichting van bijzondere scholen voor Christelijk onderwijs.

Die overtuiging is echter bij lange na niet algemeen; vandaar dat de voorstanders van het Christelijk onderwijs onder veel tegenstand en strijd hun werk moeten voortzetten. Toch gaan zij al worstelende voorwaarts.

Velen hunner hebben ook van nabij den strijd voor het Christelijk onderwijs in Nederland gekend. De bezwaren en moeilijkheden, hun in den weg gelegd, zijn hun dus niet geheel vreemd, want dezelfde of gelijke argumenten, die hier tegen de bijzondere Christelijke scholen werden ingebracht, doen ook in Amerika dienst. Als er onder de geloovige opstaan, die de openbare school verdedigen, zal hun dit niet ontmoedigen en niet te veel teleurstellen, want zij weten, dat dit ook hier het geval is geweest, maar dat dit soort bestrijders langzaam verdwenen is.

Een verdediger van de openbare school, en als zoodanig een bestrijder van de bijzondere Christelijke school, heeft zich in den laatsten tijd in „*de Hope*" laten hooren, Ds. G. de Jonge, predikant bij de Geref. kerk te Vriesland, Mich.

Hij wijst uit de geschiedenis het ontstaan der openbare scholen aan en zegt, dat zij

veel tot de ontwikkeling van het volk hebben bijgedragen. Hoewel men in Amerika steeds afkeerig was van een staatskerk, omdat men elke godsdienstige gezindte vrijheid wilde laten, was men toch voor de staatsschool.

Ds. de Jonge zegt, dat Amerika eene bijzondere behoefte heeft aan de openbare scholen, en dat de Vaders dit ook zoo hadden ingezien, omdat van het onderwijs zonder bemoeiing van den Staat niet veel komt, en omdat door middel van de staatsscholen het Amerikaansche volk, dat uit verschillende landen samengekomen is en uit verschillende nationaliteiten bestaat, tot één volk samengroeit. Als de kinderen op ééne school voor allen geschikt onderwezen worden, zullen die onderscheidene elementen samenvloeien.

Precies hetzelfde argument, dat de liberalen in Nederland tegen de Christelijke scholen gebruikt hebben. De bijzondere Christelijke scholen noemden zij secteschooien, die de kinderen van één volk van elkander verwijderden, terwijl de staatsschool hun de eenheid van het volk zou inprenten.

De beschuldiging van sectarisme wordt door Ds. de Jonge der Christelijke school naar het hoofd geworpen, want hij zegt, dat de openbare school vrij is en vrij moet blijven van allen sectarischen invloed. Door sectarisch verstaat hij godsdienstig, want hij zegt, dat hij „met opzet" het woord „sectarisch" gebruikt voor godsdienstig. Volgens hem is godsdienstig onderwijs, dat niet sectarisch is, niet denkbaar. De Christelijke school zal dus het sectarisme bevorderen.

Geen geringe beschuldiging, die te pijnlijker is, omdat zij door een Gereformeerd predikant uitgesproken wordt, en deze als verdediger van het z. g. neutraal onderwijs optreedt. In Nederland weet men wat die neutraliteit is, maar in Amerika kan men, zooals ons ook uit particuliere berichten bekend is, toch ook wel weten, dat dit z. g. neutraal „onsectarisch" onderwijs op de openbare scholen tegen den godsdienst ingaat, omdat het godsdienstloos is.

Deze verdediger van de staatsscholen beweert verder, dat de vrijheid der kerken gewaarborgd wordt door een onderwijs, dat van allen sectarischen d. i. van allen godsdienstigen invloed vrij is. De Staat zou de vrijheid van godsdienst belemmeren, als hij op de scholen godsdienstonderwijs liet geven. Wel moeten de kinderen onderwijs in de waarheid ontvangen, maar dit behoort aan de kerk en niet aan de school; de Staat verwacht van de kerk, dat zij dit onderwijs geeft en daarom verleent hij aan de kerken volle vrijheid, om dat onderwijs te geven.

Dat is een zonderlinge redeneering. Omdat de Staat de kerken vrijheid laat om godsdienstonderwijs te geven, moet de godsdienst van de scholen geweerd blijven. Een godsdienstlooze school zal dus de kerken ten goede komen.

De schrijver zegt, dat hij eene vrije school begeert naast eene vrije kerk, en noemt de staatsscholen zulke vrije scholen, omdat iedere stad of district haar eigen schoolbestuur kiest, en dit bestuur benoemt, zonder bemoeiing van den Staat, de onderwijzers en wijst aan welke boeken gebruikt zullen worden. Die vrijheid sluit echter den godsdienst buiten, want er mag geen sectarisch d. i. godsdienstig onderwijs gegeven worden, of om het met de eigen woorden van Ds. de Jonge weer te geven „wij verstaan door vrije scholen zulke, waar geen sectarische toets het kind bij de deur wacht."

Stond Ds. de Jonge in deze beschouwing en in den strijd tegen al de vrije Christelijke scholen nu maar alleen. Dit is het geval niet; velen schijnen zijn gevoelen te deelen; in elk geval staat „de Hope" aan zijne zijde, beveelt zijn schrijven ter behartiging aan en zegt: „Te lang zweeg „de Hope" over dit onderwerp. Te veel lieten wij de belangen der publieke school aan eigen verloop, of lieten wij toe, dat lieden, die Jozef niet gekend hadden, ons van dien duren tijd allerlei vertelden en velerlei voorspelden."

Dit laatste is vrij wat duister, maar wij vatten het zoo op, dat de jongeren of die in lateren tijd uit Nederland gekomen zijn, vergeten wat die openbare scholen vroeger waren. Dit doet er echter minder toe, want het is de vraag wat zij nu zijn, en dan behoeven de voorstanders van het Christelijk onderwijs in Amerika voor bestrijders als Ds. de Jonge niet te vreezen, want hij rechtvaardigt hun optreden, omdat hij bewijst, dat de openbare school voor de kinderen der geloovigen onbruikbaar is, wijl die school kleurloos is en kleurloosheid in zake den godsdienst is niet Christelijk.

Wij willen hopen, dat Ds. de Jonge tot ander inzicht zal komen en met „de Hope" het pleidooi voor de godsdienstlooze school zal opgeven. Die verwachting is niet zonder grond, omdat „de Hope" in hetzelfde nummer, waarin Ds. de Jonge zijn pleidooi begon, zonder tegenspraak Dr. Kollen, Professor aan Hope College, waar hij schrijft over het middelbaar en hooger onderwijs, zeggen laat, dat hij niet begrijpt, dat Christenouders hunne zonen naar ongodsdienstige scholen zenden, en Ds. de Jonge zelf in een later nummer het onbewimpeld uitspreekt, dat het onderwijs aan de colleges (de scholen voor middelbaar onderwijs) Christelijk moet zijn.

Is het Christelijk onderwijs op de colleges noodig, dan ook op de lagere scholen.

SCHOLTEN.

Ingezonden.

Amsterdam, 13 Oct. '02.

„Loof, loof den Heer, mijn ziel" zoo zong den 12en October de Gemeente van Amsterdam, die in de Buiten-Amstelkerk te zamen was gekomen, om daar te luisteren naar de rede welke hun oudste leeraar Ds. L. Neijens zou houden ter gelegenheid van zijne 40-jarige ambtsbediening.

Loof, loof den Heer, mijn ziel! Zoo klonk het den grijsaard tegen toen hij de treden van den kansel betrad. We gevoelden met hem mede wat er in zijn hart moest omgaan in dit heilig dankuur, en het gebed kwam over onze lippen: „Sterk hem, Heere." En de Heere heeft hem gesterkt, dat gevoelden we toen we het kerkgebouw verlieten.

Zijn tekstwoord had hij gekozen uit den Brief van den Apostel Paulus aan die van Efeze, Hfdst. 3 : 20—21. Wanneer ik deze prediking in éénen zin moest samenvatten dan zoude ik het doen in deze: Ik ben niets, God is alles. Hem komt lof en aanbidding toe. We hopen deze rede spoedig in druk te zien verschijnen, daar het een blijvend aandenken voor de Gemeente zal zijn.

In 1862 had Ds. Neijens zijne intreerede te Apeldoorn gehouden naar aanleiding van Jeremia 1 : 6—7. Aan dit woord is hij steeds getrouw gebleven; hij is gegaan waar God hem heeft gezonden, hij heeft gesproken wat de Heere hem heeft geboden; daarvan getuigen ook de laatste jaren, waarin hij veel moeite en strijd heeft doorgemaakt, maar toch, het gebed heeft hem kracht gegeven voort te gaan volgens het bevel van zijnen Heer.

Hij kent zijne Gemeente en zijne Gemeente kent haar leeraar; tot heden toe heeft hij steeds getoond wat God hem als taak heeft opgelegd, en nooit is hem iets te veel geweest wanneer het gold het belang van de Gemeente van Jezus Christus. Wat heeft hij dikwijls Amstels straten betreden, om een troostwoord aan zieken of stervenden te brengen. En slechts zelden was er een ander prediker die in zijne plaats optrad, daar hij, zelf krank zijnde, toch behoefte gevoelde om het Evangelie van den gekruisten en verrezenen Heiland Zondags aan de gemeente te brengen, en velen onzer herinneren zich eene van zijne welbekende gezegden: „de preekstoel maakt mij door Gods genade weder beter".

Moge God den leeraar, die veler harten heeft gewonnen gedurende de 40 jaren dat hij in dienst is van zijn Heer, sterken bij het klimmen zijner jaren; dat nog vele blijde dagen in de Gemeente zijn deel zijn, en dat nog eens de dag moge aanbreken waarop hij zijne 50-jarige ambtsbediening mag herdenken, omgeven van zijne vrouw en kinderen. Dat is zeker de wensch en bede van velen.

Een oud-leerling.

ADVERTENTIËN.

Ondertrouwd:
JAN MUIDERMAN
Weduwn. van H. C. Beusekamp,
EN
MARIA J. BEUSEKAMP.
HOEK VAN HOLLAND, DEVENTER, } 9 Oct. 1902.

1857—1902.
A. s. Woensdag 22 October hopen wij met onze geliefde Ouders en Grootouders
ANDRIES JONKHOFF
EN
SAARTJE TULP,
den dag te herdenken, dat zij **vóór 45 jaren** door den Echt vereenigd werden.
WED R JONKHOFF—WIERSINGA.
ALB. JONKHOFF.
H. JONKHOFF.
J. JONKHOFF-BOERSEMA.
P. JONKHOFF.
G. JONKHOFF-ALBRACHT
GRONINGEN. *en Kleinkinderen.*

Heden nam de Heere van onze zijde weg onzen geliefden Echtgenoot en Vader, den Heer
Willim Barend Broekhuis,
in den ouderdom van bijna 77 jaar.
WED. W. B. BROEKHUIS—VAN SETERS.
H. J. BROEKHUIS.
STELLENDAM, ZAANDAM, } 12 Oct. 1902.

Heden overleed onverwacht, in haren Heere en Heiland, onze geliefde Echtgenoote, Zuster, Moeder, Behuwd- en Grootmoeder, Mejuffrouw
Johanna Sedilia Elffers
geb. VAN DER HAAGEN,
in den ouderdom van bijna 67 jaren.
Uit aller naam,
J. ELFFERS.
ROTTERDAM,
13 October 1902
Gedempte Karnemelkshaven 12.

In den vroegen morgen van Zondag 12 Oct. nam de Heere door den dood uit ons midden weg onzen medebroeder
H. J. MEENGS,
in den ouderdom van 77 jaren.
Jaren lang diende hij onze Gemeente als Ouderling. In het geloofsvertrouwen op den Heere Jezus als zijn Heiland ging hij heen in vrede, om de rust te genieten, die er overblijft voor het volk van God.
Namens den Kerkeraad van de Geref. Gemeente te Zutphen,
J. N. LINDEBOOM, *Voorz.*
J. VAN DIJK, *Secret.*
ZUTPHEN,
13 Oct. 1902.

Heden nam de Heere zeer onverwacht tot zich mijne geliefde Echtgenoote
GRIETJE HUIGES,
in den ouderdom van bijna 32 jaar.
N. H. KOERS,
HELDER, V. D. M.
13 October 1902.

Heden ontsliep tot onze diepe droefheid onze geliefde Echtgenoote en Behuwdmoeder
Gertrude Marie Breebaart,
in den ouderdom van bijna 53 jaren.
Uit aller naam,
D. WIJNBEEK.
ZWOLLE,
14 Oct. 1902.

Heden overleed onverwachts onze geliefde Broeder en Behuwdbroeder
Jacob Grijspeere,
in den ouderdom van 33 jaren
De stille hoop, dat hij thans is bij Hem, wiens Naam hij hier mocht belijden, lenigt onze droefheid.
Namens de Familie,
S. GRIJSPEERE.
NIEUWDORP,
14 October 1902.

Gevraagd met Nov. a. s. een ***flinke***
DIENSTBODE,
G. G. of N. H., in een klein gezin, tegen hoog loon. Br. W. LUBBERS, WEESP.

Mevrouw HEEMSKERK, Beilerstraat 7, ASSEN, **vraagt** tegen **1 November eene flinke**
KEUKENMEID
goed kunnende koken en netjes werken.

Cruydenwijn DE HAAS helpt bij ***bloedarmoede.***
Overspanning-rugpijn en voor kraamvrouwen om op kracht te komen. Borstcruydenwijn dient voor menschen met zwakke borst.
Overal verkrijgbaar—**DE VLIJT Voorschoten.**

100en PRACHTIGE
AMERIK. ORGELS
in prijzen van *f* 85.— tot *f* 500.— werden reeds met het grootste succes door mij geleverd, waarvoor 100en dankbetuigingen tot bewijs kunnen strekken.
»Geen goedkoop Orgel zóó goed."
»Geen goed Orgel zóó goedkoop."
Men vrage s. v. p. teekeningen met prijsopgave.
Levering franco, vrij zicht, zoowel à contant als op afbetaling.
GROENEVELD's Orgelhandel,
MAGAZIJNEN KOEMARKT SNEEK.

DOET UW VOORDEEL
en keuze uit onze **5 heerlijke**
Mélanges Reclame Theeën.
per 2½ kilo franco rembours
No. 1. f 3,90
No. 2. - 3,75
No. 3. - 3,50
No. 4. - 3,25
No. 5. f 3,00
SLUIK en Van der WAL's THEEHANDEL.
Harlingen.
Voor puike kwaliteiten wordt ingestaan.

Zal verschijnen:
Scheurkalender voor 1903,
met motto's van **Dr. A. KUYPER,** verzameld onder toezicht van Mej. H. S. S. KUYPER.
Prijs f 0,90.
De inteekening is opengesteld bij alle boekhandelaren en bij den Uitgever
J. VAN DER LAND,
te Amsterdam.

Vereeniging „Christelijke Bibliotheek",
sedert 1897 gevestigd te Nijkerk.
Zooeven verscheen als deel I van den zesden jaargang
Verwoeste levens, door **W. van Nes.** * * *
Het programma voor den zesden jaargang vermeldt uitsluitend werken van *Nederlandsche auteurs.* * * * * *
De leden ontvangen jaarlijks 1600 *bladzijden* druks in 6 of 7 nette deelen ingenaaid. * * * * * * * * * * * * * *
Fraaie stempelbanden worden à 35 cent berekend.
De contributie bedraagt vijf gulden per jaar. * * * * *
Bij iederen solieden boekhandelaar is deel I *nu* reeds ter inzage te bekomen. * * * * * * * * * * * * * * * * *
De uitvoerige *fraai geïllustreerde Catalogus* is alom gratis verkrijgbaar. * * * * * * * * * * * * * * * * * *
G. F. CALLENBACH, Uitgever, Nijkerk. * * * * * * * * * * * * * *

Termijnbetaling van af **10 CENTS per dag.**
SOLIEDE ORGELS
in prijzen van af *f* 40.—
Gratis Handleiding en Toetsenlooper.
Honderden dankbetuigingen.
Vraagt gratis **Catalogus** en conditiën.
JOH. DE HEER,
Rotterdam, Noordmolenstraat 71.

HUWELIJK.
Voor jongelieden, die in het huwelijk wenschen te treden, is op het mooiste gedeelte van het Sarphatipark te Amsterdam te huur, een **modern BOVENHUIS,** huurprijs **f 300.—** per jaar. Onmiddellijk te aanvaarden.
Te bevragen bij de Makelaars TEIXEIRA DE MATTOS & VAN DER VIJGH, Sarphatipark 135 te AMSTERDAM.

Bij **ZALSMAN** te **Kampen**, verschijnt:
DE DIEREN
Leesboek voor de hoogste klasse van lagere scholen en voor herhalingsscholen,
DOOR
E. J. VEENENDAAL.
152 bladz. 40 cent.
De „*Christelijke Schoolbode*" zegt hiervan:
In 49 lessen, samen 152 bladzijden tellende, geeft de schrijver een onderhoudend overzicht van de geheele dierenwereld. We bedoelen daarmede niet, dat alle dieren behandeld worden, doch elke diersoort vindt er hare vertegenwoordigers in. Veel belangwekkends en wetenswaardigs wordt ons aangaande de dieren medegedeeld. De schrijver geeft eerst eene korte schets van het systeem en vervolgens meestal groepsgewijze in iedere les de beschrijving van afzonderlijke dieren of diersoorten. Hij wijst, waar het te pas komt, tevens op de wijze beschikking des Scheppers, die ook in Zijne werken verheerlijkt wordt. De uitgever heeft voor eene nette uitvoering gezorgd.
Voor de hoogste klasse of de herhalingsschool is het boekske aan te bevelen.

Voor geringen prijs te koop,
wegens opruiming der werken van DR. BAVINCK, de volgende boeken:
1 Ex. Hedend. Moraal.
1 Ex. Zekerheid des Geloofs.
1 Ex. Schepping of Ontwikkeling.
1 Ex. Psychologie.
1 Ex. Offerande des Lofs.
Adres: letter **H. E.** aan den Uitgever dezer te KAMPEN.

OPLEIDING.
Verschenen bij JAN HAAN te GRONINGEN:
Het Object der Theologie als Wetenschap, volgens de Encyclopaedie van DR. A. KUYPER, en **Faculteit of School,** door **W. DE JONGE,** V. D. M. te HEEG.
Prijs f 0,35.

Bij ZALSMAN te KAMPEN verschijnt eerstdaags:
BLIJVEN OF HEENGAAN?
Een vraag en een antwoord
DOOR
Dr. H. BAVINCK.
80 cent.
Alle Boekh. nemen bestellingen aan, en wie het bedrag aan den Uitgever zendt, ontvangt het **franco** p. post.

Bij **JAN HAAN** te *Groningen* zijn verschenen:
Eenige korte vragen voor de kleine kinderen door JACOBUS BORSTIUS. Afgedeeld in korte lesjes.
Prijs: 4 ct, 25 ex. 80 ct., 100 ex. f 3.—.
Eenvoudig onderricht in de Christelijke religie, ten dienste van meer bejaarden, die zich nog hebben voor te bereiden tot het doen van belijdenis des geloofs, door T. OEGEMA en F. G. PETERSEN, v. d. m. te Wildervank en Veendam.
Prijs: 7½ ct., 25 ex. f 1,75, 100 ex. f 6,—.
Kort begrip der Christelijke religie. Met uitv. Teksten.
Prijs: 8 ct., 25 ex. f 1,50, 100 ex. f 5,—.
Catechismus of onderwijzing in de Christelijke leer. Met Teksten.
Prijs: 10 ct., 25 ex. f 2,—, 100 ex. f 7,—.
Belijdenis des geloofs der Gereformeerde Kerken in Nederland.
Prijs: 10 ct., 25 ex. f 2,—, 100 ex. f 7,—.
De vijf artikelen tegen de Remonstranten (Canones of leerregels).
Prijs: 15 ct, 25 ex. f 3,—, 100 ex. f 10,—.
Voorbeeld der Goddelijke Waarheden, door A. HELLENBROEK. Met uitv. Teksten. (110 bl.)
Prijs: 20 ct., 25 ex f 4,—, 100 ex. f 14,—
Deze uitgaven onderscheiden zich door goed papier, flinken druk en nette uitvoering.

Bij ZALSMAN te KAMPEN komt van de pers:
Misbruikte Schriftuurplaatsen,
DOOR
E. KROPVELD.
TWEEDE DRUK. 129 bladz.
Ing. 80 ct. geb. f 1,25.
Vele malen worden in het dagelijksch leven allerlei bijbelteksen op verkeerde manier aangehaald. Dit is de Schrift geweld aandoen en onteeren. Daarom was het een goed idée van Ds. KROPVELD om eenige van zulke plaatsen toe te lichten in haar ware beteekenis en tegen dat verkeerde gebruik in te gaan. We gelooven dat de geachte schrijver alleszins gelukkig is geweest in zijn pogen. Op duidelijke, klemmende, grondige wijze wordt in dit nuttige boekje betoogd Het is der lezing dubbel waard; het verrijkt onze Schriftkennis, en doet ons Chr. leven gezonder worden.
(*Het Volksblad.*)
Alle Boekh. nemen bestellingen aan.

Bij **J. H. KOK** verscheen:
Hedendaagsche Moraal
DOOR
Dr. H. Bavinck.
Royaal formaat. Prijs **f 0,60.**
In stempelband **f 1.**
Bij elken Boekh. voorhanden, en tegen toezending van het bedrag verkrijgbaar bij den UITGEVER.

Verschenen bij **JAN HAAN** te *Groningen*:
De Bijbelsche Geschiedenis
en
Verstandelijke Vorming,
DOOR
J. DE GROOT,
Hoofd der Chr. School te Hoogkerk.
f 0,70,
in linnen stempelband *f* 1,—.

Stoomdruk van ZALSMAN te KAMPEN